

УДК 376-056.36-053.6

DOI 10.32626/2413-2578.2026-27.48-64

ВЕРЖИХОВСЬКА Олена

кандидат педагогічних наук, доцент
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна
e-mail: 71lentochka@gmail.com
ORCID ID 0000-0001-9342-0896

ГАЛЕЦЬКА Юлія

кандидат педагогічних наук, доцент,
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна
e-mail: yuliyagala@ukr.net
ORCID ID 0000-0001-8096-3242

ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ СФОРМОВАНOSTІ ФОНЕТИЧНОЇ СТОРОНИ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ IV РІВНЯ

Анотація. У статті описані результати дослідження рівня сформованості фонетичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення (надалі – ЗНМ) IV рівня. Визначено, що фонетичне недорозвинення мовлення визначається як порушення формування експресивного мовлення, зумовлене недоліками сприймання та відтворення фонем у дітей з різними видами мовленнєвих порушень. Важливими критеріями готовності дитини до шкільного навчання є рівень сформованості фонематичної складової мовлення та правильність усного мовлення, які в подальшому визначають успішність опанування навичок читання

This is an open access article under the CC BY-NC-ND license <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>
*corresponding author: VERZHNOVSKA Olena, HALETSKA Yuliya
DOI 10.32626/2413-2578.2026-27.48-64

<http://agce.com.ua/>

та письма. Методологічну основу емпіричного вивчення стану сформованості фонетичної складової мовлення у дошкільників із ЗНМ становили наукові підходи та діагностичні методики, спрямовані на аналіз порушень фонетичної та фонетико-фонематичної сторін мовлення. На першому етапі здійснювалося визначення стану звуковимови шляхом виконання трьох практичних завдань, спрямованих на оцінювання сформованості вимови: самостійне відтворення звуків дітьми; наслідувальна вимова звуків на слух без використання зорової опори; ізольоване відтворення голосних і приголосних звуків. На другому етапі проводилося дослідження рівня розвитку фонематичного слуху та фонематичного сприймання і реалізовувався через виконання трьох завдань: розпізнавання заданого звука серед ряду інших звуків; визначення складу із цільовим звуком серед запропонованих складів; добір слова із заданим звуком серед ряду слів. На третьому етапі вивчено стан сформованості звуко-складової структури слова, що передбачало повторення слів різного ступеня складності, а також відтворення слів аналогічної складової структури з опорою на предметні зображення. Якісний аналіз показав, що у дошкільників із ЗНМ високого рівня сформованості звуковимови не спостерігається, достатній рівень у 17 % дітей, середній – 70 %, низький – 13%.

Ключові слова: дошкільники, загальне недорозвинення мовлення, фонетична сторона мовлення.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. У ході дослідження особливостей порушень фонетичної та фонетико-фонематичної складової мовлення у дітей із загальним недорозвиненням мовлення (далі ЗНМ) Н. Гаврилова [1] та Ю. Рібцун [8] дійшли висновку, що важливим базовим компонентом мовленнєвої діяльності є фонетичний слух. Саме він відіграє ключову роль у забезпеченні різних форм соціальної взаємодії дітей, зокрема регулятивної, пізнавальної та комунікативної. Науковці наголошують, що недостатній рівень сформованості

This is an open access article under the CC BY-NC-ND license <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

*corresponding author: VERZHNOVSKA Olena, HALETSKA Yuliya

DOI 10.32626/2413-2578.2026-27.48-64

<http://aqce.com.ua/>

диференційованого й усвідомленого слухового сприймання є однією з провідних причин виникнення мовленнєвих порушень у дошкільному віці. Такі труднощі зумовлюють подальші проблеми адаптації дітей до освітнього середовища, ускладнюють їх інтеграцію в колектив однолітків із нормотиповим розвитком і можуть призводити до навчальної дезадаптації. Першочергового значення при цьому набуває становлення фонетичної сторони мовлення, що охоплює засвоєння звуків, їх характеристик і функцій, правил поєднання, фонетичних процесів, одиниць і засобів, а також інтонаційних особливостей. Поняття «фонетичне недорозвинення мовлення» трактується як порушення формування експресивного мовлення, зумовлене порушеннями сприймання та відтворення фонем у дітей з різними видами мовленнєвих порушень (Н. Гаврилова [1], Ю. Рібцун [9], В. Тищенко [10], Н. Чередніченко [13], М. Шеремет [14]).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових дослідженнях вітчизняних учених (Н. Бондаренко, О. Боряк, Н. Голуб, Н. Пахомова, Ю. Рібцун, Л. Трофименко, Л. Шукшина) висвітлено різноманітні підходи до побудови систем, а також послідовність етапів формування й корекційної роботи, спрямованої на розвиток фонетичної та фонематичної складових мовлення у дітей дошкільного віку [2; 8; 11; 15]. Особливий акцент у цих працях зроблено на подоланні проявів фонетичного недорозвинення мовлення, що розглядається як необхідна умова підготовки дітей до успішного оволодіння навичками читання й письма.

Узагальнення логопедичних джерел свідчить, що проблема ЗНМ у дітей була предметом ґрунтовного вивчення багатьма дослідниками за різними науковими напрямками. Зокрема, окрему групу становлять праці, присвячені теоретичному обґрунтуванню та аналізу механізмів прояву ЗНМ (С. Конопляста [3], І. Мартиненко [4], Т. Сак, М. Шеремет [14]). Значну увагу науковці (Н. Базима, І. Марченко, В. Тищенко) приділяли вивченню процесу спілкування, комунікативної діяльності та мовленнєвої активності старших дошкільників із ЗНМ [5; 10].

Окремим напрямом досліджень стало визначення нормативних показників мовленнєвого розвитку та розроблення психолого-

педагогічної характеристики дошкільників із ЗНМ (Л. Андрусина, О. Колишкін, Є. Соботович, Т. Фещенко [12]). У працях Н. Гаврилової [1] та Ю. Рібцун [8] проаналізовано систему порушень фонетичної й фонетико-фонематичної сторін мовлення. Дослідження фонетичних, фонетико-фонематичних, лексичних і граматичних умінь дітей із ЗНМ представлені у роботах О. Мілевської [6], Н. П'яtkової [7] та інших.

Мета статті: опис результатів дослідження рівня сформованості фонетичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ IV рівня.

2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Формування мовлення у дошкільному віці, зокрема оволодіння вмінням чітко вимовляти та диференціювати звуки, керувати артикуляційним апаратом і грамотно конструювати висловлювання, є однією з ключових проблем у практиці логопедичної роботи з дітьми дошкільного віку (Л. Андрусина, А. Богуш, І. Брушневська, І. Мартиненко [4], І. Марченко [5], Є. Соботович та інші). Рівень сформованості фонематичної складової мовлення та правильність усного мовлення розглядаються як важливі критерії готовності дитини до шкільного навчання і в подальшому визначають успішність опанування навичок читання та письма. Оскільки писемне мовлення ґрунтується на усному, недостатній розвиток фонематичного слуху може стати причиною виникнення специфічних порушень письма й читання, зокрема дисграфії та дислексії. Корекція фонетичного недорозвинення мовлення здійснюється шляхом систематичної та цілеспрямованої логопедичної роботи, спрямованої на вдосконалення звукової сторони мовлення.

Дослідження Н. Гаврилової [1], Н. Голуб [2], Ю. Рібцун [8], В. Тищенка [10], Л. Трофименко [11], Т. Фещенко [12] засвідчують, що усвідомлене сприймання фонетичних характеристик мовленнєвого звучання має комплексний вплив на загальний мовленнєвий розвиток дитини. Зокрема, воно сприяє формуванню артикуляційних навичок, активному збагаченню словникового запасу, засвоєнню граматичної

будови мовлення, розвитку зв'язного мовлення в усіх його проявах, а також правильному опануванню інтонаційно-ритмічної організації мовлення та чіткої дикції.

Наявність сформованих умінь звукового аналізу й синтезу створює передумови для успішного оволодіння писемним мовленням у подальшому та сприяє запобіганню численним помилкам у процесі навчання читання і письма. Саме тому ефективний розвиток фонематичного слуху й фонематичного сприймання розглядається як базова умова безпомилкового засвоєння навичок письма й читання в період шкільного навчання [12]. Фонематичний слух визначається як складна система тонкого слухового розрізнення, що забезпечує впізнавання та диференціацію фонем рідної мови. Індивідуальні особливості звучання фонем формуються на основі сукупності слухових характеристик (шумових, частотних, висотних), а також зорових уявлень і рухових відчуттів, які виникають у процесі артикуляції [1].

За твердженням В. Тищенка, за умов нормотипового розвитку вже наприкінці другого року життя дитина здатна використовувати фонематичний слух для сприймання практично всього звукового складу рідної мови [10]. Науковець підкреслює, що недостатній рівень фонематичного сприймання негативно позначається на формуванні звуковимови, сповільнює та ускладнює становлення навичок звукового аналізу й синтезу, які в подальшому виступають фундаментом повноцінного оволодіння читанням і письмом. Зазначається, що правильна звуковимова значною мірою залежить від здатності дитини аналізувати звуковий склад власного мовлення, що безпосередньо пов'язано з рівнем розвитку її фонематичного слуху та забезпечує адекватне сприймання фонем рідної мови.

Аналітико-синтетична діяльність сприяє формуванню вмій узагальнювати характерні ознаки окремих фонем, розмежовувати їх між собою, а також співвідносити власне мовлення з мовленням оточення в процесі становлення звуковимови. Водночас недостатня сформованість звукового аналізу та синтезу негативно впливає на розвиток усіх компонентів правильної вимови. У таких випадках

навіть за наявності відносно сформованого фонематичного слуху, який забезпечує ефективне повсякденне спілкування, дитина може відчувати значні труднощі в опануванні навичок якісного читання й письма [13].

У працях низки дослідників (Н. Гаврилова [1], Ю. Рібцун [9], В. Тищенко [10], Т. Феценко [12], Н. Чередніченко [13], М. Шеремет [14]) підкреслюється важливість цілеспрямованого формування вищих рівнів фонематичного сприймання у дітей дошкільного віку. Зокрема, становлення повноцінних умінь звукового аналізу забезпечує здатність дитини визначати складову будову слова, здійснювати його поділ на склади з опорою на звукову структуру, виділяти окремі звуки та відтворювати їх відповідно до нормативної вимови, встановлювати послідовність звуків у слові, а також виконувати повний звуко-складовий аналіз мовленнєвої одиниці. Таким чином, фонематичне сприймання розглядається як здатність диференціювати фонемати та усвідомлювати звукову організацію слова. Воно надає можливість дитині визначати кількість складів і звуків у слові, встановлювати їх співвідношення, розпізнавати порядок чергування голосних і приголосних, а також їх позиційне розташування у складі та слові загалом.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У процес дослідження було залучено 20 дітей старшого дошкільного віку, серед яких 10 дітей із ЗНМ ІV рівня та 10 однолітків із нормотиповим мовленнєвим розвитком (далі НМР). Методологічну основу емпіричного вивчення стану сформованості фонетичної складової мовлення у дошкільників із ЗНМ становили наукові підходи та діагностичні методики, спрямовані на аналіз порушень фонетичної та фонетико-фонематичної сторін мовлення. Зокрема, було використано положення досліджень системи фонетичних порушень (Н. Гаврилова [1]), підходи до оцінювання фонетико-фонематичної компетентності дошкільників і методики діагностики мовлення дітей п'ятого року життя з ФФНМ (Ю. Рібцун

[8]), результати емпіричних досліджень особливостей фонематичного сприймання у дітей із ЗНМ (Т. Фещенко [12]), а також адаптовані методи діагностики лінгвістичних здібностей у дітей з мовленнєвими порушеннями під час формування фонетико-графічних умінь і навичок (Н. Чередніченко [13]). Крім того, у дослідженні було застосовано традиційні логопедичні методики, представлені у працях С. Конопляста, Т. Сак, М. Шеремет та інших авторів [3; 14], окремі елементи яких були модифіковані відповідно до мети та завдань нашого дослідження.

Узагальнення результатів аналізу наукових праць та власного обстеження засвідчило доцільність подальшого вдосконалення діагностичних засобів, які застосовуються під час вивчення особливостей мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ. Це зумовлено необхідністю більш точного визначення індивідуальних проявів мовленнєвих порушень, їх систематизації в межах структури як первинних мовленнєвих розладів, так і вторинних відхилень у розвитку дітей з відповідною мовленнєвою нозологією.

Методичний комплекс емпіричного дослідження рівня сформованості фонетичної складової мовлення у дошкільників із ЗНМ IV рівня та у дітей з нормотиповим розвитком передбачав поетапне проведення обстеження. На *першому етапі* здійснювалося визначення стану звуковимови, що включало виконання трьох практичних завдань, спрямованих на оцінювання сформованості вимови окремих звуків: самостійне відтворення звуків дітьми; наслідувальна вимова звуків на слух без використання зорової опори; ізольоване відтворення голосних і приголосних звуків.

Другий етап був спрямований на дослідження рівня розвитку фонематичного слуху та фонематичного сприймання і реалізовувався через виконання трьох завдань, а саме: розпізнавання заданого звука серед ряду інших звуків; визначення складу із цільовим звуком серед запропонованих складів; добір слова із заданим звуком серед ряду слів.

На *третьому етапі* вивчався стан сформованості звуко-складової структури слова, що передбачало виконання двох

практичних завдань: повторення слів різного ступеня складності, а також відтворення слів аналогічної складової структури з опорою на предметні зображення.

Нами було виділено 4 рівні сформованості фонетичної сторони мовлення у дітей дошкільного віку із ЗНМ та з нормотиповим розвитком.

Високий рівень. У дитини сформоване повноцінне усне мовлення: вона адекватно сприймає та правильно відтворює всі фонемні, що свідчить про завершеність процесів артикуляційного формування й фонетичного сприймання за основними акустико-артикуляторними параметрами. Звуковимова відповідає нормі — заміни звуків у мовленні відсутні, складні за артикуляцією фонемні вимовляються правильно, без взаємного змішування. Дитина чітко диференціює фонетично близькі звуки, що належать до різних груп, і коректно використовує всі мовленнєві звуки відповідно до словесної інструкції. Увага є стійкою, без схильності до відволікань, запам'ятовування мовленнєвого матеріалу — повне та структуроване. Усі завдання, що передбачають активну мовленнєву діяльність, виконуються без утруднень.

Достатній рівень. Дитина демонструє окремі труднощі під час диференціації та аналізу тих звуків, вимова яких є порушеною, водночас інші елементи звукової структури слова усвідомлює правильно. Спостерігається незначне відставання у становленні фонетичної складової мовлення та фонематичного сприймання без стійких системних порушень формування вимовної системи рідної мови. У більшості випадків процеси артикуляції та сприймання звуків, що відрізняються за акустико-артикуляторними ознаками, є сформованими, проте іноді в мовленні трапляються заміни звуків, а складні за артикуляцією фонемні можуть вимовлятися неточно або зі змішуванням. Час від часу спостерігається недостатньо чітке розрізнення близьких за звучанням фонем із різних фонетичних груп. Прості за артикуляцією звуки переважно правильно використовуються відповідно до словесної інструкції. Увага загалом збережена, однак можливі короткочасні відволікання;

This is an open access article under the CC BY-NC-ND license <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

*corresponding author: VERZHNOVSKA Olena, HALETSKA Yuliya

DOI 10.32626/2413-2578.2026-27.48-64

<http://aqce.com.ua/>

запам'ятовування мовленнєвого матеріалу не завжди має системний і повний характер. Під час виконання завдань, що потребують активної мовленнєвої участі, іноді виникають окремі труднощі.

Середній рівень. Дитина систематично не диференціює значну кількість звуків, що належать до різних фонетичних груп, навіть за умови відносно збереженої артикуляції в усному мовленні, що суттєво ускладнює звуковий аналіз структури слова. Відзначається виражене відставання у формуванні фонетичної складової мовлення та фонематичного сприймання. Виявлено стійкі й грубі порушення процесів становлення вимовної системи рідної мови, які проявляються як на рівні сприймання, так і відтворення більшості фонем. Здатність до формування артикуляційних умінь і диференціації звуків за акустико-артикуляторними ознаками є різко зниженою. Звуковимова дитини характеризується частими замінами фонем, при цьому складні за артикуляцією звуки майже постійно відтворюються неправильно та зі змішуванням. Не сформовані навички розрізнення фонетично близьких звуків, що належать до різних груп. Навіть прості за артикуляцією мовленнєві звуки дитина стабільно використовує та вимовляє неправильно відповідно до словесної інструкції. Увага є нестійкою та швидко розсіюється, процеси запам'ятовування мовленнєвого матеріалу мають фрагментарний, неорганізований і неповний характер. Під час виконання завдань, що потребують активної мовленнєвої діяльності, постійно виникають значні труднощі, у зв'язку з чим дитина потребує безперервної допомоги з боку дорослих.

Низький рівень. У дитини спостерігаються виражені порушення фонетичної складової мовлення, що супроводжуються істотним недорозвитком фонематичного сприймання. Вона не здатна адекватно сприймати звукову структуру слова, не диференціює окремі звуки та взаємозв'язки між ними, не може виокремити звукові елементи зі складу слова й установити їх послідовність. Мовленнєві труднощі поєднуються з недостатньою організованістю у міжособистісній взаємодії, низьким рівнем зосередженості уваги та уповільненим розвитком відповідних психічних процесів. Дитина не виявляє

This is an open access article under the CC BY-NC-ND license <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

*corresponding author: VERZHNOVSKA Olena, HALETSKA Yuliya

DOI 10.32626/2413-2578.2026-27.48-64

<http://agce.com.ua/>

ініціативи у спілкуванні та постійно потребує спрямування, підтримки й допомоги з боку дорослих.

Узагальнений аналіз емпіричного вивчення рівня сформованості фонетичної сторони мовлення подано у таблиці (див. табл.1).

Таблиця 1

Результати вивчення рівнів сформованості фонетичної сторони мовлення

Рівні	Дошкільники з нормотиповим розвитком, %	Дошкільники із ЗНМ, %
Високий	84	0
Достатній	16	17
Середній	0	70
Низький	0	13

Порівняльний аналіз результатів емпіричного дослідження рівня розвитку фонетичної сторони мовлення у старших дошкільників із ЗНМ та дітей із нормотиповим розвитком дозволив визначити особливості динаміки формування звуковимови в цих групах.

На першому етапі проводилося обстеження стану звуковимови дітей, яке включало виконання практичних завдань: самостійне відтворення звуків, відображена вимова на слух без зорової опори за аналогією, а також ізольоване промовляння голосних та приголосних фонем. Якісний аналіз показав, що у дітей із ЗНМ високого рівня сформованості звуковимови не спостерігається. У той же час більшість дітей з нормотиповим розвитком (84 %) демонструють добре розвинене усне мовлення: вони самостійно відтворюють усі звуки, виконують відображену вимову на слух без опори на зорову інформацію, правильно ізолюють голосні та приголосні фонемі. Їхня звуковимова характеризується артикуляційно коректним відтворенням усіх фонем, а використання мовленнєвих звуків відповідає словесним інструкціям. Крім того, увага дітей цієї групи достатньо стійка, вони рідко відволікаються на сторонні подразники, що відповідає віковим нормам.

Аналіз даних, представлених у таблиці 1, показав, що достатній рівень сформованості звуковимови спостерігався у 16 % дітей з нормотиповим розвитком та у 17 % старших дошкільників із ЗНМ ІV рівня. Якісна характеристика цих дітей свідчить, що вони мають незначні труднощі у розрізненні фонем, проте системних і стійких порушень формування вимовної системи рідної мови при сприйнятті та відтворенні більшості звуків не виявлено. Артикуляційні та фонематичні процеси у них майже завжди сформовані, а заміни звуків у мовленні зустрічаються рідко. Складні за артикуляцією звуки відтворюються не завжди точно, проте увага під час виконання вправ у більшості випадків стійка, хоча інколи можливі короточасні відволікання на сторонні подразники.

Емпіричне дослідження та його динаміка свідчать, що переважна більшість дітей із ЗНМ ІV рівня (близько 70%) демонструють середній рівень сформованості звуковимови. У цих дітей простежуються труднощі з розрізненням значної кількості звуків із різних фонетичних груп, навіть за наявності відносно сформованої артикуляції в усному мовленні. Спостерігаються стійкі порушення формування вимовної системи рідної мови, а здатність до артикуляційного відтворення й сприйняття звуків, що відрізняються за акустико-артикуляторними ознаками, залишається низькою. У звуковимові часто зустрічаються заміни звуків, складні фонематичні переважно вимовляються неправильно із постійним змішуванням відповідних фонем. Діти не вміють диференціювати близькі за звучанням звуки з різних фонетичних груп, що є характерним порушенням у порівнянні з ровесниками з нормотиповим розвитком.

Під час обстеження звуковимови було встановлено, що у 13% старших дошкільників із ЗНМ спостерігався низький рівень. Цим дітям властиві виражені фонетичні труднощі, вони недостатньо організовані у міжособистісній взаємодії, демонструють нестійку увагу, спостерігається затримка у розвитку відповідних психічних процесів. Крім того, вони рідко проявляють ініціативу у спілкуванні та постійно потребують підтримки й допомоги з боку дорослих.

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Перед логопедами ЗДО стоїть низка завдань: корекція звуковимови, розвиток фонематичних функцій та підготовка дітей до оволодіння письмом і читанням. Розвиток фонетико-фонематичних процесів здійснюється у формі ігрових занять, що проводяться фронтально, в малих групах або індивідуально. Мовлення розвивається поетапно як цілісна система засобів комунікації. Рекомендується починати роботу з формування фонематичної сторони мови через розвиток фонематичного слуху. Спершу навчання проводиться на матеріалі немовних звуків, а згодом до нього поступово вводяться звуки мовлення: ті, що вже правильно вимовляються дитиною, та ті, які потребують виправлення або включення до активної мови. Одночасно з перших занять приділяється увага розвитку слухової пам'яті та слухової концентрації. Такий комплексний підхід сприяє ефективному формуванню фонематичного сприйняття, оскільки недостатня увага до мовлення оточуючих часто є причиною неправильного відтворення звуків. Логопедичну роботу з диференціації фонем умовно можна розділити на кілька етапів: впізнавати немовні звуки; розрізнявати однакові слова, фрази, звуки за висотою, силою та тембром голосу; диференціювати слова, близькі за звуковим складом; диференціювати склади, фонemi; формувати навички елементарного звукового аналізу.

Подальші перспективи нашого дослідження полягають в розробці методики корекційно-розвивальної роботи з формування фонетичної сторони мовлення у дошкільників із ЗНМ IV рівня та у підборі інноваційних технологій її розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

[1] Н. Гаврилова, «Система порушень фонетичною боку мовлення» в *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія. 2014. Вип. 27. С. 37–44.

This is an open access article under the CC BY-NC-ND license <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

*corresponding author: VERZHNOVSKA Olena, HALETSKA Yuliya

DOI 10.32626/2413-2578.2026-27.48-64

<http://aqce.com.ua/>

[2] Н. Голуб, «Труднощі формування навичок мовленнєвого аналізу та синтезу в молодших школярів з нормальним мовленнєвим розвитком та порушеннями мовлення» в *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія. 2012. Вип. 22. С.41–46.

[3] С. Конопляста, Т. Сак, «Логопсихологія». Навчальний посібник. К.: Знання, 2010. 293 с.

[4] І. Мартиненко, «Логопсихологія». Навчальний посібник. К.: ДАІ, 2014. 100 с.

[5] І. Марченко & А. Швалюк, «Особливості мовленнєвої активності дітей молодшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення» в *Логopedія*. 2015. № 6. С. 51-58. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/logoped_2015_6_9

[6] О. Мілевська, «Вивчення фонетичних умінь у молодших школярів із загальним недорозвитком мовлення» в *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2014. Вип. 27. С. 130–135. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_019_2014_27_28

[7] Н. П'яткова, «Формування граматичної будови мовлення в дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ» в *Актуальні проблеми корекційної педагогіки, психології та реабілітації: матеріали І Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (14 лютого 2017 року, м. Суми)*. 2017. С. 99–102.

[8] Ю. Рібцун, «Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку із ЗНМ». К.: Освіта України, 2011. 294 с.

[9] Ю. Рібцун, «Використання ігрових прийомів у розвитку артикуляційної моторики молодших дошкільників із ЗНМ» в *Дефектологія*. 2008. № 1. С. 11–13.

[10] В. Тищенко, «Як навчити дитину правильно розмовляти: від народження до 5 років: поради батькам». Київ: Літера ЛТД. 2008. 128 с.

[11] Л. Трофименко, «Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення». К., 2012. 120 с.

[12] Т. Фещенко, «Розвиток фонематичного сприйняття у дітей із загальним недорозвитком мовлення» в *Дошкільний навчальний заклад*. 2009. № 7. С. 12–14.

[13] Н. Чередніченко, «Діагностика лінгвістичних здібностей у молодших школярів із порушеннями мовлення при опануванні ними фонетико-графічних умінь та навичок» в *Логопедія*. 2013. № 4. С. 75–86.

[14] М. Шеремет та ін., «Логопедія». К.: Слово, 2010. 665 с.

[15] Л. Шукшина, «Допомога дітям з мовленнєвими проблемами». К.: Шкільний світ, 2012. 128 с.

VERZHIHOVSKA Olena

Ph.D., associate professor

Kamianets-Podilsky Ivan Ohienko National University,

Kamianets-Podilsky, Ukraine

e-mail: 71lentochnka@gmail.com

ORCHID ID 0000-0001-9342-0896

HALETSKA Yuliya

Ph.D., associate professor,

Kamianets-Podilsky Ivan Ohienko National University,

Kamianets-Podilsky, Ukraine

e-mail: yuliyagala@ukr.net

ORCHID ID 0000-0001-8096-3242

**STUDY OF THE LEVEL OF FORMATION OF THE
PHONETIC SIDE OF SPEECH IN CHILDREN OF ELDERLY
PRESCHOOL AGE WITH GENERAL SPEECH
UNDERDEVELOPMENT OF IV LEVEL**

Annotation. The article describes the results of a study of the level of formation of the phonetic side of speech in older preschool children with general speech underdevelopment. It was determined that phonetic underdevelopment of speech is defined as a violation of the formation of

This is an open access article under the CC BY-NC-ND license <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

*corresponding author: VERZHIHOVSKA Olena, HALETSKA Yuliya

DOI 10.32626/2413-2578.2026-27.48-64

<http://aqce.com.ua/>

expressive speech, caused by deficiencies in the perception and reproduction of phonemes in children with various types of speech disorders. Important criteria for a child's readiness for school are the level of formation of the phonetic component of speech and the correctness of oral speech, which subsequently determine the success of mastering reading and writing skills. The methodological basis of the empirical study of the state of formation of the phonetic component of speech in preschool children with general speech underdevelopment was scientific approaches and diagnostic techniques aimed at analyzing violations of the phonetic and phonetic-phonetic sides of speech. At the first stage, the state of sound pronunciation was determined by performing three practical tasks aimed at assessing the formation of pronunciation: independent reproduction of sounds by children; imitative pronunciation of sounds by ear without using visual support; isolated reproduction of vowels and consonants. At the second stage, the level of development of phonemic hearing and phonemic perception was studied and was implemented through the performance of three tasks: recognizing a given sound among a number of other sounds; determining a syllable with a target sound among the proposed syllables; selecting a word with a given sound among a number of words. At the third stage, the state of formation of the sound-syllabic structure of the word was studied, which involved the repetition of words of varying degrees of complexity, as well as the reproduction of words of a similar syllabic structure with the support of object images. Qualitative analysis showed that preschoolers with general speech underdevelopment have a high level of formation.

Key words: preschoolers, general speech underdevelopment, phonetic aspect of speech.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

[1] N. Havrylova (2014). Systema porushen fonetychnoiu boku movlennia [System of violations of the phonetic side of speech] v *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova*. Seriiia 19. Korektsiina pedahohika ta psykholohiia. Vyp. 27. S. 37–44. (in Ukrainian)

This is an open access article under the CC BY-NC-ND license <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

*corresponding author: VERZHIHOVSKA Olena, HALETSKA Yuliya

DOI 10.32626/2413-2578.2026-27.48-64

<http://aqce.com.ua/>

[2] N. Holub (2012). Trudnoshchi formuvannia navychok movlennievoho analizu ta syntezu v molodshykh shkoliariv z normalnym movlennievym rozvytkom ta porushenniamy movlennia [Difficulties in developing speech analysis and synthesis skills in younger schoolchildren with normal speech development and speech disorders] v *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova*. Seriiia 19. Korektsiina pedahohika ta psykholohiia. Vyp. 22. S.41–46. (in Ukrainian)

[3] S. Konopliasta, T. Sak (2010). Lohopsykholohiia [Logopsychology]. Navchalnyi posibnyk. K.: Znannia. 293 s. (in Ukrainian)

[4] I. Martynenko (2014). Lohopsykholohiia [Logopsychology]. Navchalnyi posibnyk. K.: DAI. 100 s. (in Ukrainian)

[5] I. Marchenko & A. Shvaliuk (2015). Osoblyvosti movlennievoi aktyvnosti ditei molodshoho doshkilnoho viku iz zahalnym nedorozvytkom movlennia [Features of speech activity of younger preschool children with general speech underdevelopment] v *Lohopediia*. № 6. S. 51-58. (in Ukrainian)

[6] O. Milevska (2014). Vyvchennia fonetychnykh umin u molodshykh shkoliariv iz zahalnym nedorozvytkom movlennia [Studying phonetic skills in younger schoolchildren with general speech underdevelopment] v *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova*. Seriiia 19. Korektsiina pedahohika ta spetsialna psykholohiia. Vyp. 27. S. 130–135. (in Ukrainian)

[7] N. Piatkova (2017). Formuvannia hramatychnoi budovy movlennia v ditei starshoho doshkilnoho viku iz ZNM [Formation of the grammatical structure of speech in children of older preschool age with general speech underdevelopment] v *Aktualni problemy korektsiinoi pedahohiky, psykholohii ta rehabilitatsii: materialy I Vseukrainskoi studentskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (14 liutoho 2017 roku, m. Sumy)*. S. 99–102. (in Ukrainian)

[8] Y. Ribtsun (2011). Korektsiine navchannia z rozvytku movlennia ditei molodsho-ho doshkilnoho viku iz ZNM [Correctional training for the development of speech of younger preschool children with general speech underdevelopment]. K.: Osvita Ukrainy. 294 s. (in Ukrainian)

[9] Y. Ribtsun (2008). Vykorystannia ihrovykh pryiomiv u rozvytku artykuliatsiinoi motoryky molodshykh doshkilnykiv iz ZNM [The use of game techniques in the development of articulatory motor skills of younger preschoolers with general speech underdevelopment] v *Defektolohiia*. № 1. S. 11–13. (in Ukrainian)

[10] V. Tyshchenko (2008). Iak navchyty dytynu pravylno rozmovliaty: vid narodzhennia do 5 rokiv: porady batkam [How to teach a child to speak correctly: from birth to 5 years: advice for parents]. Kyiv: Litera LTD. 128 s. (in Ukrainian)

[11] Trofymenko, L. (2012). Korektsiine navchannia z rozvytku movlennia ditei starshoho doshkilnoho viku iz zahalnym nedorozvytkom movlennia [Correctional training for speech development of older preschool children with general speech underdevelopment]. K. 120 s. (in Ukrainian)

[12] T. Feshchenko (2009). Rozvytok fonematychnoho spryiniattia u ditei iz zahalnym nedorozvytkom movlennia [Development of phonemic perception in children with general speech underdevelopment] v *Doshkilnyi navchalnyi zaklad*. № 7. S. 12–14. (in Ukrainian)

[13] N. Cherednichenko (2013). Diahnostyka linhvistychnykh zdibnostei u molodshykh shkoliariv iz porushenniamy movlennia pry opanuvanni nymy fonetyko-hrafichnykh umin ta navychok [Diagnostics of linguistic abilities in younger schoolchildren with speech disorders during their mastery of phonetic-graphic skills and abilities] v *Lohopediia*. № 4. S. 75–86. (in Ukrainian)

[14] Sheremet M. ta in. (2010). *Lohopediia* [Speech therapy]. K.: Slovo. 665 c. (in Ukrainian)

[15] L. Shukshyna (2012). Dopomoha ditiam z movlennievymy problemamy [Helping children with speech problems]. K.: Shkilnyi svit. 128 s. (in Ukrainian)

Авторський внесок

Галецька Ю.– 50%, Вержиховська О. – 50%

Матеріал надійшов до редакції 18.01.2026 р.

Матеріал пройшов рецензування 17.02.2026 р.

Матеріал оприлюднено 20.04.2026 р.

This is an open access article under the CC BY-NC-ND license <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

*corresponding author: VERZHIHOVSKA Olena, HALETSKA Yuliya

DOI 10.32626/2413-2578.2026-27.48-64

<http://agce.com.ua/>